DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-7-95-4>

УДК 378.1:14

Жукевич І.П., Спірічева О.В.Інститут Управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЛЬ САМООСВІТИ В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу ролі самоосвіти в процесі дистанційного навчання. В даній статті наголошено на необхідності розвитку та вдосконалення самоосвітніх умінь та навичок для ефективного користування онлайн платформами для участі та підготовки до дистанційних занять. Встановлено зв'язок між самоосвітою та дистанційним навчанням. Проаналізовано важливість використання онлайн платформ в процесі дистанційного навчання здобувачів вищої освіти. Охарактеризовано навчальну онлайн платформу Coursera як одну із найпотужніших у сфері отримання освіти та підвищення кваліфікації. Запропоновано шляхи подальшого використання навчальних онлайн платформ в освітньому процесі, а саме інвестування в розвиток існуючих або розробку нових онлайн платформ, впровадження Інтернет контенту в традиційний навчальний процес тощо.

Ключові слова: самоосвіта, дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, онлайн-платформа, здобувачі вищої освіти.

Zhukevych Iryna, Spiricheva OlgaInstitute of Department of State Guard of Ukraine
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE ROLE OF SELF-EDUCATION IN THE PROCESS OF DISTANCE LEARNING

Summary. The article is devoted to the analysis of the role of self-education in the process of distance learning. Thanks to self-educational activities, students and listeners can constantly develop and improve themselves. Today, distance learning allows overcoming territorial and temporal barriers with the help of a virtual Internet environment: take courses in higher education or additional education, and so on. For distance learning, a student must have not only a computer or individual programs, but also skills of independent work, self-education, self-analysis, self-control and self-organization. This article emphasizes the need to develop and improve self-education skills to effectively use online platforms for participation and preparation for distance learning. The connection between self-education and distance learning is established. The importance of using online platforms in the process of distance learning of higher education students is analyzed. Coursera online training platform is described as one of the most powerful in the field of education and training. It is indicated that the need to switch to a mixed type of education based on information and communication technologies poses important tasks for the management and scientific and pedagogical workers of higher educational institutions to improve the system of teaching disciplines, find effective ways to improve qualifications, and introduce the acquired experience into the educational process. Ways of further use of online learning platforms in the educational process are proposed, namely investing in the development of existing or development of new online platforms, introduction of Internet content in the traditional educational process, etc. One of the most important tasks of the higher education institutions is the effective organization of distance learning, filling the studying course with Internet resources and communicative component, as well as provide students with detailed instructions and requirements for the technical implementation of the course. In turn, students and teachers should develop their self-educational skills and abilities to actively participate in online platforms in the distance learning process.

Keywords: self-education, distance learning, information and communication technology, online platform, applicants for higher education.

Постановка проблеми. Зміни в усіх сферах життя, які зумовлені карантинними заходами, висувають нові вимоги до суспільства, тим самим спонукають до інтелектуального розвитку, особистісного та професійного зростання. В таких умовах завдяки самоосвітній діяльності студенти та слухачі можуть постійно розвиватися та самовдосконалюватися. Дистанційне навчання на сьогоднішній день дозволяє долати територіальні та часові бар'єри з допомогою віртуального середовища Інтернету: проходити курси отримувати вищу освіту чи додаткову освіту тощо. Самоосвіта, на думку деяких вчених, підсилюється тенденцією становлення нової системи освіти в рамках карантинних обмежень, коли науково-педагогічні працівники виконують функції розробників навчальних програм, організаторів самостійної пізнавальної діяльності студентів та слухачів, компетентних консультантів та помічників.

Самоосвіта в процесі дистанційного навчання – це процес гармонізації потреб особистості та можливостей особистості з метою її оптимальної самореалізації. Очевидно, що для дистанційного навчання студент чи слухач повинен володіти не тільки комп'ютером чи окремими програмами, але й навичками самостійної роботи, самовиховання, самоаналізу, самоконтролю та самоорганізації. Як свідчить практика, під час дистанційного навчання найкращі результати отримує той, хто використовує ці навички опрацьовуючи навчальний матеріал самостійно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у вирішення проблем, пов'язаних з самоосвітньою діяльністю, дистанційним навчанням та інформаційно-комунікаційними технологіями зробили як вітчизняні Р. Горбатюк, Р. Гуревич, Т. Гусак, В. Олійник, Л. Романишина, П. Стефаненко, С. Сисоева, так і зарубіжні вчені Б. Холмберг, Д. Кіган, М. Сімонсон, Ч. Ведемайер,

М. Мур та інші. Деякі дослідники вважають, що інформатизація системи вищої освіти та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес здійснюється повільно, що відповідно перешкоджає інтеграції світових знань, але досвід їх використання показує, що деякі здобувачі освіти готові навчатися онлайн на постійній основі [2]. Багаторічний досвід впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес підтверджує актуальність цього напрямку розвитку вищої освіти, та є одним із шляхів отримання якісної освіти та дистанційної освіти зокрема. Тому, пріоритетом закладів вищої освіти повинна бути розробка та розвиток освітнього порталу, підтримка інтерактивних освітніх можливостей тощо. Аналіз публікацій за даною проблемою дозволяє констатувати, що без навичок самоосвіти неможливо досягти бажаного результату в процесі дистанційного навчання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Перехід від традиційної до змішаної форми навчання зумовлює корегування навчального процесу під час дистанційного навчання, тому саме дистанційне навчання є перспективною формою організації навчання враховуючи стрімкий розвиток і впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та потребує детального вивчення.

Мета статті – окреслити роль самоосвіти в процесі дистанційного навчання та з'ясувати шляхи подальшого використання навчальних онлайн платформ в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Новий підхід до надання освітніх послуг, а саме дистанційне навчання, навчання онлайн з допомогою інформаційно-комунікаційних технологій призводять до поглибленого інтересу здобувачів освіти, створює позитивну мотивацію та вдосконалює самоосвітні вміння та навички. Важливими в процесі дистанційного навчання є такі навички самоосвіти, а також самовиховання як самопізнання, самоаналіз, самоконтроль та самоорганізація. Розглянемо їх детальніше.

Самопізнання передбачає оцінку своїх здатностей, розуміння свого потенціалу для покращення процесів запам'ятовування, концентрації уваги тощо. Якщо студент чи слухач спроможний самостійно оцінювати здатність власного сприйняття, можливості своєї пам'яті, уваги, мислення, то він зрозуміє, які міри необхідно приймати, для того, щоб пришвидшити навчальний процес.

Щоб зробити ефективним процес дистанційного навчання, студенту чи слухачу необхідно проаналізувати власну поведінку, свої дії з метою виявлення найчастіших помилок, переосмислити та оптимізувати процес отримання та здобуття знань. Для цього потрібно володіти навичками самоконтролю, тобто вміти самостійно перевіряти свою роботу на наявність помилок. Самоаналіз та самоконтроль особливо важливі при відсутності прямого контакту з викладачем, що дуже важливо в процесі дистанційного навчання.

Навички самоорганізації здобувач освіти виконує в процесі самостійної діяльності тоді, коли йому необхідно скласти графік свого навчання – визначити об'єм матеріалу за певний термін. В процесі навчання тайм-менеджмент дає можливість студентам та слухачам досягнути поставленої мети.

Самовиховання як процес формування особистості існує на межі з самонавчанням: без самовиховання неможливе самостійне навчання. Таким чином, перед нами є два взаємопов'язаних цілеспрямованих послідовних процеси, які складають одне ціле, а саме процес самоосвіти, компонентами якої вони і є. Таке трактування самоосвіти відповідає змісту освіти, за яким освіта є комплексним навчанням та самонавчанням, що веде до саморозвитку [3].

Важливо зазначити, що відсутність навичок самоосвіти може призвести до того, що здобувач освіти не досягне високих результатів у навчанні. Враховуючи ще й те, що процент самостійної роботи в процесі дистанційного навчання значно більший, ніж в очній та заочній формах навчання, можна стверджувати, що без мотивації до навчання та результату, студенти чи слухачі не зможуть навчатися та отримувати освіту на належному рівні. Але крім навичок самоосвіти для дистанційного навчання необхідна мотивація, тому, що від неї залежить стабільність та ефективність дистанційного навчання. Відсутність навичок самоосвіти може призвести до низьких результатів успішності в навчанні.

Більшість вчених та наукових дослідників розглядають дистанційне навчання як сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку студентам та слухачам основного об'єму матеріалу для вивчення; як інтерактивну взаємодію здобувачів освіти та викладачів в процесі навчання; як надання можливості для самостійної роботи щодо засвоєння навчального матеріалу, а також оцінку їхніх знань та навичок, отриманих в процесі навчання.

На даному етапі впровадження технологій в дистанційне навчання кожному навчальному закладу потрібно інвестувати у створення та придбання онлайн-контенту для ефективного проведення занять в період карантинних обмежень. Пандемія прискорила вже розпочату тенденцію перенесення частини навчання в Інтернет, тому гібридна робота стала нормою для багатьох науково-педагогічних працівників. Необхідність переходу на змішаний тип навчання на основі інформаційно-комунікаційних технологій ставить перед керівництвом та науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти важливі завдання щодо вдосконалення системи викладання дисциплін, пошуку ефективних шляхів підвищення кваліфікації, впровадження набутого досвіду в навчальний процес.

Використання сучасних технологій в процесі дистанційного навчання дозволяє науково-педагогічним працівникам досягати високої якості успішності, підвищення мотивації та рівня знань здобувачів освіти. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій сприяє розвитку пізнавальної активності, креативності, вміння працювати з інформацією, самоосвітніх умінь тощо. Для того, щоб досягти вищесказаного, викладачам необхідно володіти цифровою грамотністю, бути компетентними в галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Глобальний інформаційний простір забезпечує поширення інформаційних потоків у суспільстві і, таким чином, надає можливість інтенсифікувати навчальний процес, оптимізувати його, реалізовувати ідеї дистанційного навчання.

Зростає інтенсивність навчального процесу, збільшується об'єм навчального матеріалу, який викладач може надати здобувачам вищої освіти. З інтеграцією інформаційно-комунікаційних технологій процес дистанційного навчання стає інтерактивним, цікавим, зростає значення самостійної роботи.

У зв'язку з цим, слухачі та студенти повинні овоювати та вдосконалювати навички самостійної роботи, а також такі навички як інформаційна грамотність (вміння шукати інформацію, порівнювати різні джерела, розпізнавати потрібну інформацію), медійна грамотність (здатність розпізнавати і використовувати різні типи медіа-ресурсів), організаційна грамотність (здатність планувати свій час і час своєї групи; розуміння взаємозв'язків, що існують між людьми, групами, організаціями), комунікативна грамотність (навички ефективного спілкування та співпраці), продуктивна грамотність (здатність до створення якісних продуктів, використання адекватних засобів, планування) [2].

Як наслідок пандемії, чимало здобувачів вищої освіти обирають навчання онлайн, хоча для більшості з них це новий досвід. Ще в 2011 році Білл Гейтс визначив ключові тенденції в системі вищої освіти Сполучених Штатів Америки: зростання онлайн навчання, прискорення цього зростання, більша частина комерційного сектору в дистанційному навчанні, проблема забезпечення якості результатів дистанційного навчання в системі вищої освіти.

В свою чергу, заклади вищої освіти в Україні теж долучились до навчання на онлайн платформах, що дозволило ефективніше навчатися в період пандемії та вдосконалювати самоосвітні навички. Серед низки цифрових навчальних платформ чільне місце займає Coursera, заснована Дафною Коллер та Ендрю Ендж в 2012 році з метою надати всім бажаючим можливість навчатися в будь-якому університеті, який є її партнером. Сьогодні Coursera – це глобальна навчальна онлайн-платформа, яка пропонує доступ до онлайн-курсів і навіть освітніх ступенів провідних університетів і компаній. Coursera докладає зусиль щодо скорочення перепон на шляху до освіти світового рівня. Зараз це провідна платформа онлайн-навчання, до якої долучилося понад 77 мільйонів студентів, викладачів та всіх бажаючих навчатися з усього світу для здобуття вищої освіти, підвищення кваліфікації чи освоєння будь-якої професії. Понад

200 найкращих світових університетів та галузевих викладачів співпрацюють з Coursera, пропонуючи курси, спеціалізації та програми для отримання дипломів [4].

Разом з партнерами-університетами та іншими організаціями, Coursera започаткувала ряд ініціатив, щоб допомогти студентам та навчальним закладам отримати доступ до безкоштовного контенту, необхідного для навчання та отримання навичок для майбутньої роботи. Навчання на цій платформі дає можливість налагоджувати контакти та спілкуватися із іноземними студентами, обмінюватися досвідом та самовдосконалюватися.

Використання онлайн платформ має ряд переваг, серед яких легкість використання, безкоштовний доступ, можливість ідентифікації учасників, структурованість матеріалу, зворотний зв'язок, багатомовність, технічна підтримка та інші, що сприяють розвитку самоосвітніх умінь та навичок здобувачів вищої освіти. Застосування Інтернет ресурсів в процесі дистанційного навчання підвищує мотивацію студентів та слухачів, допомагає розкрити їхній потенціал та удосконалює навички самоосвіти. Тому, надзвичайно важливим компонентом дистанційної освіти є включення онлайн платформ в освітній процес здобувачів вищої освіти.

Висновки і пропозиції. Виходячи з вищесказаного можемо стверджувати, що завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям у науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти є право вибору змісту навчальної інформації, методів та форм навчання, формату спілкування здобувачів вищої освіти та викладачів; можливість самостійної організації навчального часу, самоосвіти та самооцінювання; можливість вибору різних моделей змішаного навчання тощо.

На нашу думку те, що почалось як короткострокова реакція на кризу, призведе до довгострокової цифрової трансформації вищої освіти. Тому, одним із найважливіших завдань закладів вищої освіти є ефективна організація дистанційного навчання, наповнення курсу навчальних дисциплін Інтернет ресурсами та комунікативною складовою, а також надати здобувачам освіти детальні інструкції та вимоги щодо технічного виконання завдань курсу. В свою чергу, студенти та слухачі повинні розвивати свої самоосвітні уміння та навички для активної участі на онлайн платформах в процесі дистанційного навчання.

Список літератури:

1. Балик Н.Р., Шмиггер Г.П. Технології Веб 2.0 в освіті : Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 128 с.
2. Дослідження запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітню діяльність. URL: https://kneu.edu.ua/ua/dosl_glot/doslid_ikt/
3. Столяренко Л.Д., Самыгин С.И., Столяренко В.Е. Психология и педагогика. Ростов н/Д : Феникс, 2009. 636 с.
4. World-Class Learning for Anyone, Anywhere. URL: <https://about.coursera.org/how-coursera-works/>

References:

1. Balyk N.R., Shmygger H.P. (2011) *Technologii Web 2.0. v osviti* [Web technology 2.0. in education]. Ternopil: Bogdan. (in Ukrainian)
2. Doslidzhennia zaprovadzhennia informatsiino-komunikatsiinykh technologii v osvitu diialnist [Research of introduction of information and communication technologies in educational activity]. Available at: https://kneu.edu.ua/ua/dosl_glot/doslid_ikt/ (in Ukrainian)
3. Stoliarenko L.D., Samygin S.I., Stoliarenko V.Ye. (2009) *Psikhologiya i pedagogika* [Psychology and Pedagogy]. Rostov on/D: Fenix. (in Russian)
4. World-Class Learning for Anyone, Anywhere. Available at: <https://about.coursera.org/how-coursera-works/>